

סקירה בנושא מאפייני ההשכלה והשכר של האקדמאים הערבים

בהשוואה לאקדמאים יהודים

מירב גרינשטיין, סטטיסטיקאית במינהל מחקר וכלכלה

רונית הריס-אולשק, סטטיסטיקאית במינהל מחקר וכלכלה

גלי ליס-גינסבורג, חוקרת במינהל המחקר ומרכזת תחום מחקר האוכלוסיה הערבית

רקע

במהלך העשור האחרון עלה באופן ניכר שיעורם של האקדמאים הערבים מכלל האוכלוסייה הערבית בגילאי 18-67, מ- 7.2% בתחילת העשור ל- 12.4% בסופו. בנוסף, בשנת 2011 האקדמאים הערבים בישראל בגילאי 18-67 היוו 8.9% מסך האקדמאים בישראל. זאת לעומת שנת 2001, בה האקדמאים הערבים היוו 6.0% מסך האקדמאים בישראל¹. למרות הגידול במספר האקדמאים הערבים בארץ, מספר ההזדמנויות ההולמות לתעסוקה במקצוע אותו רכשו לא גדל באופן מספיק, ואקדמאים ערבים רבים נתקלים בקשיים, שהחריפו מאוד בשנים האחרונות, הבאים לידי ביטוי במציאת עבודות אשר אינן הולמות את רמת השכלתם בהשוואה לאקדמאים יהודים.

האקדמאים הערבים מוגבלים בחיפושי העבודה שלהם למציאת משרות שמרביתן מצויות במקומות עבודה שבתוך קהילתם או בישובים סמוכים למקום מגוריהם (חאגי' יחיא, 2007)² וכתוצאה מכך מגוון המשרות המצוי בפניהם אינו גדול.

צמצום הפער במצב התעסוקה בין האקדמאים הערבים לאקדמאים היהודים הינו אחד מהיעדים שהממשלה וגופים אחרים העוסקים בתחום מבקשים להשיג. הממשלה וארגונים רבים, כגון "קו משווה", "סיכוי" ו"צופן", עוסקים כיום רבות בנושא והם שמים להם ליעד למצוא תעסוקה הולמת לאקדמאים ערבים ולהביא את נושא העסקת האקדמאים הערבים למודעות בקרב בעלי העסקים.

¹ עיבודים מיוחדים של מנהל מחקר וכלכלה במשרד הכלכלה, לסקרי כוח אדם של הלמ"ס עבור אוכלוסייה בגילאי 18-67, לא כולל משרתים בצבא לשנים 2001 ו-2011

² מקור הנתונים: חאגי' יחיא, ק' (2007). "העסקת האקדמאים הערבים בשוק העבודה בישראל". בתוך: ח'אלד עראר וקוסאי חאגי' יחיא (עורכים), האקדמאים וההשכלה הגבוהה בקרב הערבים בישראל, סוגיות ודילמות (ע' 47-69). הוצאת רמות-אוניברסיטת תל אביב

מטרות הסקירה

מטרתה המרכזית של הסקירה היא לספק מערך נתונים עדכני ורלוונטי של אוכלוסיית האקדמאים הערבים במטרה לעזור להפעלת תוכניות התערבות לאוכלוסייה זו ובמטרה לסייע בקבלת החלטות מושכלת בתחום. התכניות המיועדות לאקדמאים ערבים, אמורות לסייע בהגדלת שיעורי ההשתתפות של אוכלוסייה זו בשוק העבודה בישראל וקליטה איכותית בתעסוקה, והן מחייבות את הכרת מאפייני האוכלוסייה הנדונה, תוך מתן דגש למאפיינים הרלבנטיים לתחום התעסוקה.

בנוסף, מטרת סקירה זו הן:

- א. לבחון הן את הסטודנטים והן את הבוגרים הערבים לאורך מספר שנים ולהציג תמונת מצב עדכנית ומפורטת בנושאים כגון: מקצועות הלימוד אותם הם בוחרים ללמוד, מספר הלומדים כל תחום, סוגי המוסדות בהם הם לומדים, מספר האקדמאים המועסקים, באילו תחומים ומקומות עבודה הם עובדים, הקשר בין מקצוע הלימוד לתחום העבודה וכדומה.
- ב. לבחון את מגמות השכר על פני זמן לפי תחום לימוד של האקדמאים הערבים בהשוואה לאקדמאים יהודים.

אוכלוסיית היעד

האוכלוסייה הנבדקת בסקירה מכילה נתוני סטודנטים ערבים ויהודים להשכלה גבוהה בין השנים 1998-2009 ונתוני מקבלי תארים ערבים ויהודים ממוסדות להשכלה גבוהה בין השנים 1998-2009.

מתודולוגיה

א. מדגם

הקבצים מהם חושבו הנתונים כוללים את כלל האוכלוסייה הערבית באותם קבצים ומדגם מקרי המתפלג באופן דומה לכלל האוכלוסייה של 30% מכלל האוכלוסייה היהודית³.

ב. כלי המחקר

סקירה זו מתבססת על ניתוח קבצים מהלמ"ס. להלן הקבצים בהם נעשה שימוש:

1. קובץ סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה בשנים 1998-2009 - הנתונים מבוססים על עיבודים שנערכו מתוך קבצי שכר הלימוד של המוסדות להשכלה גבוהה, באמצע שנת הלימודים⁴.

2. קובץ מקבלי תארים במוסדות להשכלה גבוהה בשנים 1998-2009 - הנתונים מבוססים על עיבוד קבצי המוסדות, שהוכנו לאחר טקסי הענקת תארים של כל שנה. קבצים אלו כוללים מספר פרטים אישיים ופרטי הלימוד של כלל מקבלי התארים⁵.

³ לפיכך אין אפשרות להתייחס למספרים המוחלטים של היהודים אלא להתפלגויות בלבד

⁴ הסבר מפורט ניתן למצוא בשנתון באתר הלמ"ס – השנתון בכתובת - http://www.cbs.gov.il/shnaton64/st08_00.pdf עמודים 387-390

⁵ הסבר מפורט ניתן למצוא בשנתון באתר הלמ"ס – השנתון בכתובת - http://www.cbs.gov.il/shnaton61/st08_00.pdf עמודים 366-369

3. נתוני שכר - קיימים נתוני הכנסה ועבודה עבור הסטודנטים והבוגרים מתוך מאגר הנתונים של ביטוח לאומי, בין הנתונים: שנת התחלת עבודה, ענף כלכלי של העבודה, שכר שנתי ומספר חודשי עבודה במהלך השנה. לכל סטודנט או בוגר קיימות מספר שורות, כאשר כל שורה מהווה שנת מס שונה.

4. השתלבות בעבודה – סקר מקבלי תואר ראשון - כדי להרחיב ולהעמיק את המידע הקיים, הלמ"ס ערך סקרים בקרב אקדמאים שקיבלו תואר ראשון בטקסים שהתקיימו בתשס"א, תשס"ב, תשס"ד ותשס"ו באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות, כשנתיים לאחר סיום הלימודים. הסקרים מוסיפים מידע על עמדותיהם ומידת שביעות רצונם של הבוגרים לגבי נושאים הקשורים במהלך לימודיהם ובמסגרותיהם, בהשתלבותם בעבודה ובהמשך לימודים לקראת תארים מתקדמים.⁶

שלבי עבודה

1. פנייה ללמ"ס בבקשה לקבלת הקבצים המפורטים לעיל ודרישה להכנת קבצי עבודה המכילים את המשתנים המבוקשים לצורך הפקת העיבודים, תוך מיזוג בין הקבצים.
2. עבודה בחדר המחקר של הלמ"ס הכוללת: טיוב הקבצים, בניית משתנים, חיבור קבצים שונים והפקת עיבודים רלוונטיים.⁷
3. ניתוח הממצאים
4. כתיבת סקירה

לו"ז לסיום העבודה

רבעון 3, 2014

⁶ אתר הלמ"ס – פרסום 1296 - בכתובת - http://www.cbs.gov.il/publications/tor_05/pdf/prta_h.pdf

⁷ העבודה תתבצע בחדר המחקר של הלמ"ס משום שלא ניתן להוציא נתונים אלו באופן עצמאי מהקבצים הקיימים לרשות הציבור הרחב

נספח 1 – מקצועות הלימוד ואופן קיבוצם

קוד	תאור	מדעי הרוח
1	תנ"ך-מקרא	
2	תלמוד, תורה שבע"פ	
3	יהדות	
8	רב תחומי יהדות	
10	פילוסופיה כללית	
11	פילוסופי יהדות	
12	תולדות המחשבה היהדות	
15	פילוסופיה והיסטוריה של המדעים	
16	פילוסופיה מידע ותרבות דיגיטלית	
20	היסטוריה והיסטוריה כללית	
21	היסטוריה ישראלית	
22	צרוף - מקרא והיסטוריה של ע"י	
23	צרוף - היסטוריה והיסטוריה של ע"י	
24	היסטוריה של ארצות האיסלם	
26	היסטוריה של רוסיה ומזרח אירופה	
28	תולדות הציביליזציות הימיות	
29	היסטוריה צבאית	
40	ארכאולוגיה	
91	יהדות זמננו	
92	מדע הדתות	
93	לימודי ארץ ישראל	
100	לשון עברית	
101	צרוף - שפה וספרות עברית	
102	ספרות עברית	
108	רב תחומי מדעי הרוח	
111	שפה וספרות ערבית	
112	לימודים הודים, איראנים וארמנים	
113	שפות שמיות עתיקות	
114	אשורולוגיה	
115	מצרית	
116	לימודי המזרח הקדום (היסטוריה + פילוסופיה)	
120	ספרות וספרות כללית	
121	אידיש שפה וספרות	
122	אנגלית שפה וספרות	
123	לימודים רומאניים	
124	צרפתית שפה וספרות	
125	איטלקית שפה וספרות	
128	לימודים קלאסיים	
129	גרמנית שפה וספרות	

	142	אנגלית - צרפתית
	151	תולדות האיסלם ותרבותו
	152	היסטוריה של אפריקה
	153	לימודים אמריקניים (ארה"ב)
	154	לימודים ספרדיים ולטינו אמריקניים
	155	לימודים רוסיים וסלאוויים
	156	לימודי מזרח אסיה

	קוד	תאור
מדעי הרוח	157	לימודי אירופה
	160	מחקר התרבות
	161	פולקלור יהודי
	162	מדעי התרבות
	163	לימודים בין תחומיים - תרבות לימודי פרשנות ותרבות
	165	תוכנית אישית ללימודי תרבות
	170	בלשנות
	171	בלשנות שמית
	173	שפה ושימושיה
	180	תרגום
	190	לימודי התרבות העברית
חינוך	200	חינוך
	201	חינוך עיוני ומחקרי
	202	דידקטיקה
	203	מנהל חינוכי
	204	יעוץ חינוכי
	205	חינוך מיוחד
	206	פסיכולוגיה חינוכית
	207	חינוך סביבתי
	208	חינוך מתמטי
	209	הוראת המדעים
	210	תעודת הוראה
	211	חינוך יהודי בתפוצות
	221	תואר אקדמי בהוראת מתמטיקה, מדעי הטבע
	223	תואר אקדמי בהוראת מדעי הרוח והחברה
	224	הוראת היסטוריה
	230	טכנולוגיות למערכות למידה
	240	הוראת יהדות
	241	חינוך לשוני
	242	הוראת שפות
	243	חינוך בלתי פורמלי
	244	חינוך גופני

	חינוך לאומנות	245
	חינוך מוסיקלי	246
אומנות, מוזיקה, עיצוב	אמנות	300
	תולדות האמנות	301
	אמנויות	302
	מוסיקה	310
	מוסיקולוגיה	311
	תולדות התאטרון	320
	תרבות ואומנות	322
	קולנוע וטלוויזיה	323
	מחול	329
	מוזאולוגיה	330
	עיצוב אופנה	341
	עיצוב טקסטיל	342
	עיצוב תכשיטים, צרפות	343

	תאור	קוד
	עיצוב גרפי	344
	צילום	345
	תקשורת חזותית	346
	עיצוב תעשייתי	347
	עיצוב קרמי	348
	עיצוב פנים - מבנה וסביבה	349
	עיצוב תעשייתי	369
	עיצוב פנים	370
	כלכלה	כלכלה
כלכלה חקלאית		401
תוכנית פילוסופיה משולבת כלכלה ומדעי המדינה		408
כלכלה ומדעי ההתנהגות		409
סוציולוגיה ואנתרופולוגיה, לימודי נשים, הגירה ומשאבי אנוש	סוציולוגיה ואנתרופולוגיה	410
	לימודי נשים	411
	הגירה	412
	שרותי אנוש	413
מדע המדינה, יחב"ל, לימודי ביטחון, חקר סכסוכים וממשל	מדע המדינה	420
	יחסים בינלאומיים	421
	לימודי בטחון	422
	חקר סכסוכים ויישובם	425
	ממשל (הבין תחומי)	429
פסיכולוגיה	פסיכולוגיה	430
	מדעי הקוגניציה	438
עבודה סוציאלית, לימודי	עבודה סוציאלית	440

מדיניות חברתית	441	הכשרת מנהלים למרכזים קהילתיים	
	442	לימודי ילדים והוריהם (מוסמך לגיל הרך)	
	443	לימודי מדיניות חברתית (מוסמך באוניברסיטה העברית)	
מדעי החברה	450	גאוגרפיה	
	451	גאוגרפיה פיסית	
	480	בי"א רב תחומי במדעי החברה	
	481	בי"א רב תחומי במדעי החברה ומדעי החיים	
	482	בי"א רב תחומי במדעי החברה ולימודי הסביבה	
	485	לימודי משפחה	
	490	מדעי החברה האחרים	
	491	חוג מצורף במדעי החברה	
	492	דמוגרפיה	
	493	קרימינולוגיה	
	494	קומוניקציה	
	495	לימודים עירוניים ואזוריים	
	497	מדעי ההתנהגות	
	מנהל עסקים וכלכלה	500	מינהל עסקים
		501	מנהל עסקים למנהלים
מתמטיקה	502	לימודי מקרקעין	
	503	שמאות מקרקעין	
מנהל עסקים וכלכלה	504	כלכלה מנהל עסקים	
חשבונאות וניהול	512	חשבונאות	
	513	חשבונאות וניהול	

	קוד	תאור
לימודי עבודה ולימודי מנהל ציבורי	520	לימודי עבודה
	530	מינהל כללי ומינהל ציבורי
	531	מנהל ציבורי
	532	מדעי הניהול - מערכות מידע
	533	מדעי הניהול - חקר בצועים
	534	מדעי הניהול - התנהגות ארגונית
	535	ניהול השיווק
	536	מנהל מערכות בריאות
	537	מדעי הניהול - מימון וחשבונאות
	538	ניהול מלונות
	539	ניהול משאבי טבע והסביבה
	540	ניהול תעשייתי
	559	ניהול משאבי טבע
	580	בנקאות
	590	ביטוח מכללות
	591	לוגיסטיקה

	ניהול שרותי אנוש	592
משפטים	משפטים	600
	משפטים תוכנית	601
רפואה	רפואה כללית	700
	רפואה תוכנית ניו יורק	701
	לימודי המשך ברפואה	702
	רפואת שיניים	710
רוקחות	רוקחות	800
	רוקחות קלינית	801
פרה-רפואי	הפרעות בתקשורת	810
	בריאות הציבור	820
	בריאות בתעסוקה	821
	בריאות נפש קהילתית	822
	סיעוד	830
	שרותי אנוש	832
	לימודי זקנה	833
	רפואת חירום	834
	ריפוי בעיסוק	840
	רפואה קוגניטיבית	841
	טיפול באמצעות אומנויות	842
	פיזיותרפיה	850
	דיאטטיקה	860
	מדעי הרפואה המעבדתית	870
	אופטומטריה	892
	טכנולוגיה דנטלית	893
	מתמטיקה	מתמטיקה
מתמטיקה - פיסיקה		901
מתמטיקה - מדעי המחשב		903
מתמטיקה במסלול הוראה		904
מתמטיקה ומקצוע אחר במח"ר		905
רב תחומי מדעים מדויקים		908
סטטיסטיקה		920

	תאור	קוד
מדעי המחשב	מדעי המחשב	930
	מערכות מידע	931
	ביו אינפורמטיקה	933
	מערכות מידע ניהוליות	935
	חקר ביצועים	940
כימיה	כימיה	1000
	כימיה אנליטית	1001
	כימיה אורגנית	1002
	כימיה אי אורגנית	1003

	כימיה פיסיקלית	1004
	כימיה תעשייתית	1005
פיזיקה	פיסיקה	1020
	מכניקה	1021
	פיסיקה גרעינית	1024
	אנרגיה	1025
	ננו-מדעים וננו-טכנולוגיה	1030
	גיאופיסיקה	1047
	גיאולוגיה, גיאוגרפיה וכדומה	גאולוגיה
אוקיאנוגרפיה		1049
מדעי האקלים		1052
גיאוגרפיה, גיאולוגיה, מטאורולוגיה		1053
מדע כללי		1091
ביולוגיה	ביולוגיה	1100
	ביולוגיה אבולוציונית וסביבתית	1101
	בוטניקה	1110
	זואולוגיה	1120
	מיקרוביולוגיה	1130
	גנטיקה	1140
	גנומיקה וביו-אינפורמטיקה	1141
	פיסיולוגיה	1150
	נוירו ביולוגיה	1151
גיאולוגיה	1054	
ביוכימיה	ביוכימיה	1160
	ביו-פיסיקה	1165
	חישוב ועבוד מידע - מדע המח	1170
	מדעי המזון (תל חי)	1181
	יתר המדעים הביולוגיים	1190
	אקולוגיה	1191
	לימודי המדבר	1192
	מדעי הרפואה	1195
	ביוטכנולוגיה	1197
	אפידמיולוגיה	1198
	המדעים הביולוגיים האחרים	1199
	חקלאות	חקלאות
בעלי חיים		1201
גידולי שדה וירקות		1202
מטעים וצמחי נוי		1203

	תאור	קוד
חקלאות	מדעי הצמח	1204
	מדעי הקרקע והמים	1205
	הגנת הצומח	1206
	מדעי המזון	1209
	רפואה ווטרינרית	1210
	גנטיקה והשבחה	1221
	איכות הסביבה ומשאבי טבע	1222
	הנדסה	הנדסה אזרחית
הנדסת בנין		1301
הנדסת תחבורה ותעבורה		1302
הנדסת תחבורה ותעבורה		1303
הנדסה סביבתית		1304
הידרו טכניקה		1305
הנדסה גיאודטית		1306
הנדסה וניהול משאבי מים		1307
הנדסה עירונית		1308
הנדסת מכונות		1310
מכניקה		1311
הנדסת חשמל		1320
הנדסת מחשבים - חשמל		1321
הנדסת מחשבים - מדעי המחשב		1322
הנדסת אלקטרוניקה		1323
הנדסת אלקטרו אופטיקה		1324
הנדסת מערכות תקשורת		1325
הנדסת אווירונאוטיקה וחלל		1330
הנדסה כימית		1340
הנדסת ביוכימית		1341
הנדסת מזון וביוטכנולוגיה		1342
הנדסת פלסטיקה		1343
הנדסת פרומציבטיקה תרופות		1345
הנדסת תעשיה וניהול		1350
הנדסת מערכות מידע		1351
הנדסת מערכות טכניון		1352
הנדסת תוכן וייצור		1353
ניהול והנדסת בטיחות		1355
הנדסת איכות		1356
ארכיטקטורה ובינוי ערים		1361
תכנון ערים ואזורים		1363
אדריכלות נוף		1364
שימור המורשת הבנויה	1368	
עיצוב תעשייתי	1369	

	אדריכלות פנים מכללות	1370
	הנדסת חומרים	1382
	הנדסה גרעינית	1383
	הנדסת מחצבים	1384
	הנדסה חקלאית	1385
	הנדסה ביו-רפואית	1386
	מדעי ההנדסה	1387
	לימודים בין-תחומים בהנדסה	1388
	מכאניקה, חומרים ומבנים	1389
	מכאניקה, זרימה ומעבר חום	1390
	הנדסת פולימרים	1391
	הנדסה ביוטכנולוגית	1393
	ביו-הנדסה	1394
	אבטחת איכות המוצר ואיכותו	1395
	הנדסה ב.צ.נ.	1399
	ניהול משאבי מזון	1400
	ספרנות	1401
	ארכיונאות ומידע	1402
	מדעי הרוח ב.צ.נ.	1500
	מדעי הרוח והיהדות	1501
	מדעי הרוח והחברה	1550
	מדעי החברה ב.צ.נ.	1600
	מדעי החברה והרוח	1650
	מדעים ב.צ.נ.	1700
	מדעי הטבע והמתמטיקה	1709
	מדעי הטבע	1710
	מדעי הטבע והחיים	1711
	לימודים כלליים	2500

קוד	תואר
10	תואר ראשון
20	תואר שני
30	תואר ברפואה
40	תואר שלישי
50	תעודת הוראה
60	תעודה בתרגום
61	תעודה בהכשרת מנהלים למרכזים קהילתיים
62	תעודה בקרימינולוגיה
63	תעודה בלימודים אורבניים
64	תעודה במנהל עסקים
65	תעודה בכימיה של פולימרים וטכסטיל
66	תעודה בהנדסה
67	תעודה בהידרולוגיה שימושית
68	תעודה בספרנות
69	תעודה במדעי המחשב
70	תעודה במחזאות ותסריטאות
80	תעודה בשמאות מקרקעין
89	תעודות אחרות
90	לימודי השלמה
91	תלמיד מיוחד
92	בי"ס חד שנתי לתלמידים מחו"ל
93	מכינה קדם אקדמית
94	אקדמיה למוסיקה
95	לימודי המשך אקדמיים
96	לימודים לא אקדמיים
97	לימודי המשך מנע"ס
99	בי"ס לתלמידי חו"ל תכנית ארבע שנתית
100	לא לתואר

הערה: העיבודים התייחסו לכל מי שלמד/סיים תואר ראשון, שני, שלישי, תואר ברפואה או תעודת הוראה בלבד.